

Egidijus KUMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

Rimas SKINKAITIS

Vytauto Didžiojo universitetas, Lietuva

„Dievo Sūnaus“ sąvoka autentiškuose Pauliaus laiškuose

SANTRAUKA. Straipsnyje analizuojama apaštalo Pauliaus vartota „Dievo Sūnaus“ sąvoka, priskiriama Jėzui Kristui. Šiandieninėje visuomenėje, ieškant įvairių dvasinių potyrių, labai svarbu tiesiog atsigręžti į patį Dievą, kurį galima sutikti Jėzaus Kristaus asmenyje. Straipsnyje, remiantis Šventojo Rašto egzegeze, teologijos žodynais, teologų autorių raštais, siekiama skaitytoją supažindinti su Jėzaus kaip *Dievo Sūnaus* samprata, kurią pateikė apaštalas Paulius. Išryškėja, kad Jėzus Kristus yra ne tik žmogus, bet tarpininkas tarp žmonių ir Dievo, atpirkėjas, turintis išskirtinį artumą ir giminingumą su Dievu – šis ryšys yra giminytės, o ne įvaikinimo. Paulius, vartodamas *Sūnaus* sąvoką, nurodo ne tik prieš-egzistuojantį pasaulio atpirkėją, kuris tapo žmogumi ir yra jo skelbimo objektas, bet ir tą, kuris užbaigia sukūrimo istorijos darbą.

RAKTAŽODŽIAI: Dievo Sūnus, apaštalo Pauliaus laišškai, Jėzus Kristus, Viešpats, *Kyrios*.

Įvadas

Tyrimo problematika. Žmogui ieškant Dievo žvilgsnis nukrypsta į Jėzaus Kristaus asmenį. Jis nėra tik pranašas ar mokytojas, bet yra ir pats Dievas. Todėl įdomu paanalizuoti apaštalo Pauliaus pateiktą Jėzaus Kristaus sampratą, pažvelgti, kaip jis pats suvokė Jėzaus dieviškumą ir kaip tai perteikė kitiems. Įdomu tai, kad savo laiškuose Paulius niekur sistemiškai nepristato vartojamų kristologinių sąvokų. Apaštalas bando parodyti, kad žmonių elgesys turėtų būti įkvėptas tikėjimo į Kristų. Atrodo, kad Paulius daro prielaidą, jog kristologinės sąvokos, kurias jis vartoja, turi suprantamą reikšmę ir yra priimtinos pagonims.

Straipsnio objektas – kristologinė apaštalo Pauliaus sąvoka *Dievo Sūnus*, priskirta Jėzui Kristui. Tikslas – remiantis Pauliaus parašytais laiškais ir teologų veikalais apžvelgti Jėzaus Kristaus dieviškumą remiantis *Dievo Sūnaus* sąvoka.

Uždaviniai: apibrėžti apaštalo Pauliaus vartojamos sąvokos *Dievo Sūnus* sampratą; atskleisti šios sąvokos unikalumą to meto religiniame kontekste; išanalizuoti, kaip įvairiuose apaštalo Pauliaus tekstų kontekstuose atsiskleidžia sąvoka *Dievo Sūnus*. Tyrimo metodai: Pauliaus laiškų, teologinės ir egzegzetinės literatūros analizė, lyginimas ir sintezė.

Dievo Sūnaus sąvoka, priskirta Jėzui

Akivaizdžiai labai stiprų įvardijimą *Dievo Sūnus* (υἱὸς Θεου) apaštalas Paulius vartoja itin retai. Autentiškuose jo laiškuose jis randamas tik 15 kartų¹ (dar du kartus – apaštalui priskiriamuose laiškuose, t. y. Pauliaus tradicijoje²), tačiau šis pavadinimas Pauliui yra labai svarbus³. Vis dėlto negalima teigti, kad Paulius yra šio termino kūrėjas ir būtent jis priskyrė jį Kristui. Paulius šią sąvoką tikriausiai perėmė iš besivystančios Bažnyčios bendruomenės⁴.

Pats terminas *Dievo Sūnus* galėjo reikšti daug ką. Egipto faraonai buvo vadinami *Dievo sūnumis*, nes Karalius dievas-saulė buvo laikomas jų tėvu. Toks šio termino vartojimas taip pat randamas kalbant apie Asirijos ir Babilonijos monarchus. Helenistiniame-romėniškame pasaulyje jis buvo vartojamas įvardinti valdovui, toks titulas taip pat buvo priskiriamas ir įvairiems mitiniams herojams ar istoriniams asmenims. Helenistinėje kultūroje šis terminas reiškė įsitikinimą, kad tokie asmenys turi dieviškų galių⁵. Tačiau labai sunku įrodyti pagoniškų paralelių svarbą dieviškajai sūnystei, nes helenizme kalbama apie žmonių rasę, kilusią iš Dzeuso ar kurio nors kito iš aukščiausiųjų dievų palikuonių. Vargu ar tai turi svarbą reikšmei, apie kurią kalba Paulius, priskirdamas ją Jėzui kaip vieninteliam Dievo sūnui. Įvairūs didieji istorijos veikėjai, pavyzdžiui, Aleksandras Didysis, iš tiesų gali būti vaizduojami kaip dieviški sūnūs, bet tai iš esmės buvo garbės ženklas, kuriuo pripažįstamos kai kurios išskirtinės savybės – išmintis ar kariniai įgūdžiai, siekiant, kad veikėjas atrodytų visiškai ypatingas⁶.

Būtų galima manyti, kad idėja apie Jėzaus dieviškąją sūnystę buvo pasisavinta iš pagoniškų religijų tradicijų ir kad Paulius pristatė Jėzų pagal graikų-romėnų kultinių dievų modelį. Bet Paulius, norėdamas patvirtinti Jėzaus dieviškumą, iš pradžių nevar-tojo dieviškosios sūnystės terminologijos. Nuorodos į Jėzų kaip *Dievo Sūnų* iš esmės

¹ Rom 1, 3. 4. 9; 5, 10; 8, 3. 29. 32; 1 Kor 1, 9; 15, 28; 2 Kor 1, 19; Gal 1, 16; 2, 20; 4, 4. 6; 1 Tes 1, 10.

² Kol 1, 13; Ef 4, 13.

³ Romano Penna, *I ritratti originali di Gesù il Cristo. Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria. II. Gli sviluppi* (Milano: San Paolo, 1999), 186.

⁴ Joseph Fitzmyer, S. J., *Teologia paolina*, in Raymond Edward Brown, Joseph A. Fitzmyer ir Roland Edmund Murphy (a cura di), *Grande commentario biblico*, edizione italiana a cura di Antonio Bonora, Romeo Cavedo, F. Maistrello (Brescia: Queriniana, 1973), 1879.

⁵ Ibid., 1878.

⁶ Larry Weir Hurtado, *Signore Gesù Cristo*, edizione italiana a cura di Angelo Zani (Brescia: Paideia, 2006), 111.

reiškė jo unikalų *status* ir intymų ryšį su Dievu⁷. *Dievo Sūnus* tapatinamas su dieviška būtybe, kuri egzistavo prieš visus laikus kaip tarpininkė tarp Dievo ir visų Jo kūrinijų, bet kartu ji yra ir Dievo išganomojo apreiškimo tarpininkė⁸.

Ankstyviausiame religijų istorijos tyrinėjimo etape Pauliaus nuorodos į *Dievo Sūnų* buvo suprantamos pagal pagoniškų tradicijų modelį, priimtina atsivertusiems pagonims, kuriems kalbėjo Paulius. Vis dėlto labai sunku rasti tikrų graikų-romėnų paralelių, galinčių paaiškinti Pauliaus pateiktą Jėzaus kaip Dievo Sūnaus sampratą, kuri būtų priimtina konvertitams iš pagonybės⁹.

Daug tyrinėtojų sukonzentravo dėmesį į žydiškus šaltinius. Pauliaus laikų Biblijoje, Senajame Testamente, kalbama apie dieviškąją sūnystę. Ši kategorija bibliinei ir judėjiškai tradicijai buvo pažįstama, iš jos įkvėpimo sėmėsi I amžiaus krikščionių bendruomenių religinis leksikonas. Senajame Testamente, pvz., dangaus galybės yra vadinamos *Dievo sūnūmis* (Pr 6, 2–4, Įst 32, 8; Job 1, 6; 2, 1; Ps 29, 1; 89, 6), nors daugeliu atvejų Senojo Testamento graikiškame vertime vartojama sąvoka *Dievo angelai*. Toks vertimas nėra pastovus, ir tai reiškia, kad net graikiškai kalbantiems žydams terminas *Dievo sūnūs* nebuvo nežinomas¹⁰. Dažniausiai dieviškosios sūnystės sąvoka senuosiuose žydų tekstuose yra taikoma kalbant apie teisųjį asmenį. Neretai Senajame Testamente *Dievo sūnumis* vadinami izraelitai (Įst 14, 1; Iz 1, 2; Jer 3, 22, Oz 11, 1). Pauliaus raštuose, kalbant apie Jėzų kaip dieviškąjį sūnų, nuolat vartojamas graikiškas artikelis *o*, rodantis išskirtinę Jėzaus kaip Dievo sūnaus padėtį tarp kitų to meto žydų ar vadinamųjų dievo (dievų) sūnų pagoniškuose šaltiniuose (pvz., angelų, teisiųjų, didžiųjų žmonių ar pan.).

Ėmus analizuoti Pauliaus laiškų ištraukas, kuriose kalbama apie Jėzų kaip Dievo Sūnų, tampa aišku, kad čia remiamasi bibline ir judėjų tradicija. Pauliaus vartosenoje Jėzaus dieviškoji sūnystė nėra priemonė dieviškumui išreikšti ar garbinimo kultui motyvuoti, bet veikiau pirmiausia parodo išskirtinę Jėzaus padėtį Dievo intymume ir tiesioginį Dievo dalyvavimą Jėzaus atperkamojoje veikloje¹¹.

Žinoma, Paulius sąvoką *Dievo Sūnus* pirmiausia vartoja minėdamas Jėzaus mirtį ant kryžiaus. Laiške romiečiams rašoma: „<...> mus sutaukino su Dievu jo Sūnaus mirtis“ (Rom 5, 10). Laiške galatams Paulius rašo: „Aš gyvenu, tačiau nebe aš, o gyvena manyje Kristus. Dabar, gyvendamas kūne, gyvenu tikėjimu į Dievo Sūnų, kuris pamilo mane ir paaukojo save už mane“ (Gal 2, 20). „Bet, atėjus laiko pilnatvei, Dievas atsiuntė savo Sūnų, gimusį iš moters, pavaldų įstatymui, kad atpirktų esančius įstatymo valdžioje ir kad mes įgytume įvaikystę“ (Gal 4, 4–5). Šį Pauliaus teologijos aspektą galima

⁷ Rinaldo Fabris, *Figlio di Dio*, in Gerald F. Hawthorne, Ralph Philip Martin ir Daniel G. Reid (a cura di), *Dizionario di Paolo e delle sue lettere*, edizione italiana a cura di Romano Penna (Milano: San Paolo, 1999), 616.

⁸ Martin Hengel, *Il Figlio di Dio. L'origine della cristologia e la storia della religione giudeo-ellenistica*, edizione italiana a cura di O. Soffritti (Brescia: Paideia, 1984), 37.

⁹ Fabris, *Figlio di Dio*, 616.

¹⁰ Hurtado, *Signore Gesù Cristo*, 112.

¹¹ *Ibid.*, 112–113.

palyginti su vynininkų žmogžudžių pasakojimu (Mk 12, 1–9), kuriame kalbama apie mylimojo sūnaus mirtį. Taip pat gali būti, kad šis aspektas siekia Pradžios knygą, kur Abraomas aukoja savo sūnų Izaoką kaip auką (Pr 22, 1–19). Kad ir kokia būtų šio teminio Pauliaus motyvo kilmė, stiprus tėvo, aukojančio savo sūnų, įvaizdis suteikia ypatingos svarbos Jėzaus mirties teologijai Pauliaus raštuose¹².

Laiške romiečiams yra stulbinantis patvirtinimas, kad Dievas „nepagailėjo nė savo Sūnaus, bet atidavė jį už mus visus“ (Rom 8, 32). Graikų kalbos veiksmažodis *atidavė* (παράδιδωμι) pasirodo Rom 4, 24–25, kalbant apie „mūsų Viešpatį Jėzų“, kuris buvo „paaukotas dėl mūsų nusikaltimų“. Tą patį veiksmažodį Paulius vartoja kalbėdamas apie dieviškąjį nuosprendį nuodėmingai žmonijai (Rom 1, 24–28). Laiške romiečiams, minint išganomąjį Dievo veikimą Jėzaus mirtyje (Rom 5, 6–10), Paulius Jėzų vadina tiek Kristumi, tiek Dievo Sūnumi. Šios ištraukos rodo tam tikrą kristologinių sąvokų lankstumą kalbant apie Jėzaus atperkamąją mirtį. Jėzaus kaip Dievo sūnaus apibrėžimai skirti parodyti jo paaukojimo svarbą ir pabrėžti Jėzaus mirtį kaip Dievo išganomąjį veiksma¹³. Čia nauja tai, kaip Dievas traktuoja savo Sūnų – jo netausoja, bet atiduoda mirčiai. Taip išryškėja atperkamoji, išganomoji prasmė.

Ankstyvojoje kristologijoje pirmiausia vadovaujamosi įsitikinimu, kad nukryžiuotasis Jėzus buvo prikeltas ir išaukštintas dangiškoje šlovėje. Tačiau taip pat tikėtina, kad tradicijos, kilusios iš Jėzaus tarnystės, skatino ypatingu būdu Jėzų identifikuoti kaip *Dievo Sūnų*, nors tokia samprata, atrodo, atsirado labiau dėl prisikėlimo ir dangiško išaukštinimo nei dėl paties Jėzaus tarnystės¹⁴.

Žodžių junginys *Dievo Sūnus* Pauliaus raštuose nėra nei stabilus, nei dažnas, jis randamas tik tris kartus ir graikiškais žodžiais ne visada ta pačia tvarka (Rom 1, 4; 2 Kor 1, 9; Gal 2, 20). Likusiose nuorodose į sūnybę rašoma *Jo Sūnų, savo Sūnų* (Rom 1, 3. 9; 5, 10; 8, 3. 29. 32; 1 Kor 1, 9; Gal 1, 16; 4, 4. 6; 1 Tes 1, 10) ar tiesiog *Sūnų* (1 Kor 15, 28). Akivaizdu, kad Pauliui iš tiesų svarbesnis įsitikinimas, jog Jėzus yra Dievo sūnus, o ne kristologinis terminas ar formulė, kuri šį įsitikinimą išreikštų. Pauliui svarbiausia ne spekuliatyvi, bet išganomoji sąvokos vertė¹⁵. Paulius remiasi adaptuotais *Dievo Sūnaus* terminais iš žydų aplinkos tam, kad pabrėžtų visiškai išskirtinius kristologinius teiginius judėjų tradicijai priimtinais būdais ir sąlygomis. Iš šios kristologinės struktūros matosi, kad Paulius manė, jog Jėzus yra Dievo savybių ir vaidmens dalininkas, dalijasi su Juo dieviškąja šlove ir kartu su Dievu yra vertas oficialaus garbinimo krikščionių susirinkimuose. Pauliaus vartosenoje sąvoka *Dievo Sūnus* turėjo išskirtinai dievišką reikšmę, tačiau pats dieviškos sūnybės terminas savaime neperteikė dievybės sampratos. Pauliaus nuoroda į Jėzų kaip *Dievo Sūnų* reiškę, kad Jėzus turėjo išskirtinį statusą santykyje su Dievu¹⁶. Beveik kiekvieną kartą, kai Paulius

¹² James Douglas Grant Dunn, *La teologia dell'apostolo Paolo* (Brescia: Paideia, 1999), 237.

¹³ Hurtado, *Signore Gesù Cristo*, 114.

¹⁴ Fabris, *Figlio di Dio*, 617–619.

¹⁵ Hengel, *Il Figlio di Dio*, 28–29.

¹⁶ Fabris, *Figlio di Dio*, 620–621.

vartoja sąvoką *Dievo Sūnus*, galima matyti egzistuojantį glaudų ryšį tarp Jėzaus Kristaus ir Dievo, taip pat jo kaip išganymo tarpininko tarp Dievo ir žmonių¹⁷.

Laiške romiečiams Paulius kalba apie *jo (Dievo) Sūnaus Evangeliją*: „Man gali paliudyti Dievas, kuriam tarnauju dvasia, skelbdamas jo Sūnaus Evangeliją, jog be paliovos jus prisimenu“ (Rom 1, 9). Tai nėra įprastas sakinyss – unikalus terminas *Sūnaus Evangelija* Pauliaus kalboje gali rodyti, kad apaštalas savo skelbiamą žinią ir tarnystę siejo su Jėzumi kaip Dievo Sūnumi. Jėzaus kaip Dievo Sūnaus samprata Pauliui buvo labai svarbi, ypač pristatant Jėzaus atperkamąjį vaidmenį kristocentriniuose ir judaizmo religijos kontekstuose¹⁸. Nors dieviškoji Jėzaus sūnystė Pauliaus laiškuose pasirodo ne taip dažnai kaip kituose kristologiniuose kontekstuose ir nepaisant to, kad sąvoka *Dievo Sūnus* nėra stabilus junginys kristologinėje Pauliaus retorikoje, matoma, kad apaštalas šią sąvoką laiko naudinga siekiant parodyti Jėzaus reikšmę judėjiškos ir biblinės tradicijos terminais. Be to, kelios ištraukos rodo, kad dieviškoji Jėzaus sūnystė buvo ypač reikšminga pačiam Pauliui. Apaštalas apibūdina savo skelbimą kaip „Dievo Sūnaus Jėzaus Kristaus“ (2 Kor 1, 19) pristatymą, ir savo religinę poziciją vaizduoja kaip gyvenimą „tikėjimu į Dievo Sūnų, kuris pamilo mane ir paaukojo save už mane“ (Gal 2, 20).

Jei, kaip tikėtina, prieš atsivertimą Paulius buvo nusiteikęs priešiška pirmųjų krikščionių teiginių atžvilgiu, galima manyti, kad jis atmetė ir teiginį, jog Jėzus buvo vienintelis Dievo Sūnus. Anksčiau uolus fariziejus laikė Jėzų apgailėtinu netikru mokytoju, kuris pelnytai kentėjo prakeiktą mirtį. Vėliau Paulius ėmė matyti Jėzų kaip Dievo siųstąjį, turintį ypatingą ryšį bei padėtį santykiuose su Dievu. Pauliui biblinė kategorija *sūnus* buvo orientacinis būdas parodyti giliai pasikeitusį aiškinimą apie Jėzų¹⁹.

Istoriniai ir teologiniai kontekstai, kuriuose Paulius kalba apie Jėzų kaip apie *Dievo Sūnų*

Siekiant dar geriau suprasti *Dievo Sūnaus* sąvoką, verta atsižvelgti į istorinius ir teologinius kontekstus – tai leidžia giliau suprasti šios sąvokos esmę. Prisiliečiant prie pačių šaknų kartu atrandamas ir termino naujumas.

1. Misijos kontekstas

Vienas iš kontekstų, kuriuose Paulius kalba apie Jėzų kaip apie *Dievo Sūnų*, yra Jėzaus misija. Yra trys misijos formulių tekstai, kuriuose randama sąvoka *Dievo Sūnus*. Dviejuose iš jų – Laiške galatams („Bet, atėjus laiko pilnatvei, Dievas atsiuntė savo Sūnų, gimusį iš moters, pavaldų įstatymui“ (Gal 4, 4)) ir Laiške romiečiams

¹⁷ Hengel, *Il Figlio di Dio*, 31.

¹⁸ Fabris, *Figlio di Dio*, 621.

¹⁹ Hurtado, *Signore Gesù Cristo*, 116–117.

(„O ko įstatymas nepajėgė, nes jis buvo kūno nusilpnintas, tai įvykdė Dievas. Jis atsiuntė savo Sūnų nuodėmingo kūno pavidalu ir nuodėmei įveikti pasmerkė nuodėmę kūne“ (Rom 8, 3)) – galima pastebėti tris pastovius dalykus:

- a) Subjektas yra Dievas. Ne Tėvas, bet Dievas. Kadangi Dievas yra siuntėjas, išsirutulioja užuomina apie Sūnaus prieš-egzistenciją. Veiksmažodžiai, vartojami Gal 4, 4 (εξατέσπειλεν) ir Rom 8, 3 (πέμψας), remiasi veiksmažodžiais, esančiais Išm 9, 10. 17, kur prašoma atsiųsti išmintį iš dangaus²⁰.
- b) Siuntimo tikslas turi ryšį su išpirkimu iš Įstatymo. Laiške romiečiams (Rom 8, 3) šis ryšys yra dar labiau sustiprinamas siejant jį su nuodėme.
- c) Objektas yra Sūnus. Tai nėra Jėzus Kristus ar paprasčiausiai sūnus, bet „jo Sūnus“, „savas Sūnus“. Siuntimo rezultatas yra padaryti gavėjus „įvaikiais“ (Gal 4, 6; Rom 8, 15). Galima kelti prielaidą, kad toks sąvokos vartojimas šiuose kontekstuose yra visiško pasitikėjimo *Sūnumi* išdava – jis įvykdyt norimą pasiekti tikslą (žr. sūnaus siuntimą sinoptiniame palyginime apie žmogžudžius vynininkus Mk 12, 6 ir paralel.)²¹.

Panašios sintaksinės struktūros teiginys vėl randamas Jono raštuose (Jn 3, 17; 1 Jn 4, 9. 10. 14), nepriklausančiuose Pauliaus tradicijai. Vis dėlto tipiškas yra Pauliaus aiškinimas apie nuodėmę ir įstatymą ir tikinčiojo įvedimas į sūnišką santykį su pačiu Dievu²². Siuntimo formuluote Paulius iškelia ne tik dieviškąją iniciatyvą, bet visų pirma jos kristologinį matmenį, nes išlaisvinančio įvykio centre yra Sūnaus figūra. Skaitant Laišką romiečiams pagal Senojo Testamento sampratą atrodytų, kad Paulius kalba apie žemiškojo pranašo atsiuntimą²³. Virš-žemiška pasiuntinio kilmė Senajame Testamente žinoma tik per angelo figūrą²⁴. Pauliaus tekste dieviškoji Jėzaus samprata nėra akivaizdi, tačiau šia kryptimi veda frazė *savo Sūny*²⁵.

2. Dovanojimo kontekstas

Jėzus pasirodo kaip *Dievo Sūnus* ir Pauliaus paminėtose dovanojimo formulėse. Laiške romiečiams jis rašo: „Jei Dievus už mus, tai kas gi prieš mus?! Jeigu jis nepagailėjo nė savo Sūnaus, bet atidavė jį už mus visus, – kaipgi jis ir visko nedovanotų kartu

²⁰ „Atsiųsk ją (εξατέσπειλον) iš šventojo dangaus, siųsk ją (πέμψον) nuo savo šlovės sosto <...> Kas būtų sužinojęs tavo užmoji, jeigu tu nebūtum davęs išminties ir siuntęs (επεμψας) savo šventosios dvasios iš aukštybių?“ (Išm 9, 10. 17).

²¹ Penna, *I ritratti originali*, 187; Romano Penna, *Lettera ai Romani. II. RM 6–11* (Bologna: Dehoniane, 2006), 136–142.

²² Hengel, *Il Figlio di Dio*, 32.

²³ Iš 3, 14: „Aš Esu atsiuntė mane pas jus“; Sk 16, 28: „Viešpats siuntė mane atlikti visus šiuos darbus“; Ts 6, 8: „Viešpats atsiuntė izraeliečiams pranašą“; Iz 6, 8: „Tada išgirdau Viešpaties balsą: „Ką man siųsti? Kas gi bus mano pasiuntinys?“ O aš atsiliepiu: „Štai aš, siųsk mane!“; Jer 1, 7: „Kur tik tave siųsiu, tu eisi“; Ez 2, 3: „Aš siunčiu tave pas Izraelio vaikus“; Zch 2, 15: „Galybių Viešpats siuntė mane pas tave“.

²⁴ Pr 24, 40: „Viešpats, kurio keliais ašėjau, pasiųs savo angelą“; Iš 23, 20: „Aš siunčiu angelą pirma tavęs“.

²⁵ Penna, *Lettera ai Romani*, 138–139.

su juo?!“ (Rom 8, 31–32). Čia savotiškai ataidi Senojo Testamento pasakojimas apie Izaoko paaukojimą (Pr 22, 9–18).

Laiške galatams teigiama: „Aš gyvenu, tačiau nebe aš, o gyvena manyje Kristus. Dabar, gyvendamas kūne, gyvenu tikėjimu į Dievo Sūnų, kuris pamilo mane ir paaukojo save už mane“ (Gal 2, 20). Paulius daugiau nekalba apie Dievą, bet mini sūnų kaip dovanojimo subjektą. Sūnaus sąvoka padeda išreikšti atpirkimo įvykio išskirtinumą, nepaprastą aukos iš meilės mums matmenį²⁶. Panašių paralelių yra apaštalo Jono raštuose, tačiau čia nevertinama *sūnaus* sąvoka (Jn 10, 11; 15, 13; 1 Jn 3, 16).

3. Antropologinis kontekstas

Jėzus kaip Dievo Sūnus pasirodo ir Pauliaus antropologijoje. Bendrystė su Dievo Sūnumi formuoja istorinę krikščionio egzistenciją, ji kyla iš Sūnaus Dvasios dovanos, gaunamos per krikštą: „O kadangi esate įvaikiai, Dievas atsiuntė į mūsų širdis savo Sūnaus Dvasią, kuri šaukia: „Arba, Tėve!“ (Gal 4, 6). Dėl to kalbama apie pakrikštytųjų sūniškąjį įvaikinimą – pakrikštytieji sudaro vieną Dievo sūnų šeimą, kurioje Jėzui tenka pirmagimio vaidmuo: „O kuriuos jis iš anksto numatė, tuos iš anksto ir paskyrė tapti panašius į jo sūnaus pavidalą, kad šis būtų pirmagimis iš daugelio brolių“ (Rom 8, 29).

4. Paruzijos kontekstas

Kitas kontekstas, kuriame Jėzus vadinamas *Dievo Sūnumi*, yra Jėzaus paruzijos kontekstas. Net ir ateisiančioje laikų pabaigoje Jėzus išlaiko šį *Dievo Sūnaus* titulą. Jis apima du skirtingus aspektus: pirmasis rodo bendrystės pastovumą, išlikimą (1 Kor 1, 9), garantuotą krikščioniui Dievo rūstybės akivaizdoje (1 Tes 1, 10); kitas yra susijęs su eschatologiniu Sūnaus pavaldumu Tėvui ir pabrėžia Kristaus išganymo proceso teoarchizmą ir teotelizmą²⁷ (1 Kor 15, 28): Jėzus nėra tik dėl mūsų, jis yra ir dėl Dievo²⁸. Pirmajame laiške korintiečiams Dievo Sūnus pirmiausia pasirodo pradžioje (1 Kor 1, 9), o paskui dar kartą centrinėje vietoje (1 Kor 15, 28). Visų laikų pabaigoje, kada per Kristaus paruziją ir mirusiųjų prisikėlimą net ir mirtis, paskutinis priešas, bus nugalėta, tada ir *Sūnus* bus pajungtas tam, kuris jam pajungė viską, kad Dievas būtų viskas visame kame. Taip Paulius per *Sūnaus* sąvoką nurodo ne tik prieš-egzistuojantį pasaulio atpirkėją, kuris tapo žmogumi ir yra jo skelbimo objektas, bet ir tą, kuris užbaigia sukūrimo istorijos darbą. Tą patį jis nurodo ir Laiške tesalonikiečiams (1 Tes 1, 10), kuriame kalbama apie iš dangaus ateisiančio *Sūnaus*, išvaduosiančio mus nuo rūstybės, laukimą²⁹.

²⁶ Hengel, *Il Figlio di Dio*, 33.

²⁷ Teoarchizmas (gr. *Theoarchismós*, *Theo* – Dievas, *arche* – pradžia) rodo, kad pradžioje yra Dievas. Kalbant apie išganymo procesą šis terminas išreiškia Jėzaus dieviškąjį pradmenį – Jis yra vienybėje su Dievu. Teotelizmas (gr. *Theotelismós*, *Theo* – Dievas, *telos* – tikslas) rodo Jėzaus eschatologinį atsidavimą Tėvui – visa ko galutinis tikslas yra Dievas.

²⁸ Penna, *I ritratti originali*, 188.

²⁹ Hengel, *Il Figlio di Dio*, 30–31.

Dievo Sūnaus sąvoka išreiškia Jėzaus Kristaus artumą ir giminingumą Dievui labiau nei visos kitos sąvokos. Būtent Jėzaus ryšys su Dievu yra giminytės, o ne įvaikinimo. Vis dėlto Jėzaus dieviškumą patvirtina ne vien ši sąvoka (tuomet stebintų, kodėl ji taip retai vartojama). Yra ir kita – *Kyrios* sąvoka, kuri vartojama kur kas dažniau ir apima Jėzaus prilyginimą Dievui³⁰.

Iš visų šių kontekstų išplaukia gan aiški išvada, kad, pagal apaštalo Pauliaus sampratą, sąvoka *Dievo Sūnus* reiškia sūnybę ne kokia nors perkeltine ar priskiriamąja, bet ontologine prasme. Jėzus Kristus, būdamas *Dievo Sūnumi*, yra tikras Dievas.

Išvados

Straipsnyje, analizuojant Šventąjį Raštą, įvairių teologinę ir egzegetinę literatūrą, pristatyta apaštalo Pauliaus pateikta Jėzaus Kristaus kaip *Dievo Sūnaus* samprata. Atskleidžiama, kad šios sąvokos pats Paulius nesukūrė, ji buvo vartojama ir anksčiau, tačiau apaštalas į šios sąvokos supratimą įnešė naujovę – parodė Jėzaus Kristaus ontologinį priklausomumą, giminiškumą Dievui. Žvelgiant į Jėzaus Kristaus misijos šioje žemėje kontekstą, Dievo dovanojimo, antropologinį ir paruzijos kontekstus prieinama prie išvados, kad Jėzus apaštalui Pauliui buvo ne tik žmogus, bet ir Dievas, kuriam turi būti priskiriamas Dievui lygiavertis garbinimas. Savo religinę poziciją Paulius išreiškė kaip gyvenimą *tikėjimu į Dievo Sūny*.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. *Biblia. N. T. Ad Romanos. Latino-Greco-Italiano*. A cura di Rossano Pietro. Torino: Marietti, 1952.
2. *Biblia. N. T. Ad Thessalonicenses. Latino-Greco-Italiano*. A cura di Rossano Pietro. Torino: Marietti, 1965.
3. *Biblia. N. T. Greco-Italiano*. A cura di A. Merk ir Giuseppe Barbaglio. Bologna: Dehoniane, 1990.
4. *Biblia. N. T. Italiano*. Traduzione del Dario Corno. Verona: Valdonega, 2002.
5. Dunn, James Douglas Grant. *La teologia dell'apostolo Paolo*. Brescia: Paideia, 1999.
6. Fabris, Rinaldo. *Figlio di Dio*. In *Dizionario di Paolo e delle sue lettere*. A cura di Gerald F. Hawthorne, Ralph Philip Martin, Daniel G. Reid. Edizione italiana a cura di Romano Penna. Milano: San Paolo, 1996.
7. Fitzmyer, Joseph, S. J. *Teologia paolina*. In *Grande commentario biblico*. A cura di Raymond Edward Brown, Joseph A. Fitzmyer, Roland Edmund Murphy. Edizione italiana a cura di Antonio Bonora, Romeo Cavedo, F. Maistrello. Brescia: Queriniana, 1973.
8. Hengel, Martin. *Il Figlio di Dio. L'origine della cristologia e la storia della religione giudeo-ellenistica*. Edizione italiana a cura di O. Soffritti. Brescia: Paideia, 1984.
9. Hurtado, Larry Weir. *Signore Gesù Cristo*. Edizione italiana a cura di Angelo Zani. Brescia: Paideia, 2006.
10. *La Bibbia*. CEI. Roma: Fondazione di religione „Santi Francesco d'Assisi e Caterina da Siena“, 1974.

³⁰ Penna, *I ritratti originali*, 188.

11. *La Bibbia di Gerusalemme*. Bologna: Dehoniane, 1991.
12. *Naujasis Testamentas*. Vilnius: Lietuvos vyskupų konferencija, 1989.
13. Penna, Romano. *I ritratti originali di Gesù il Cristo. Inizi e sviluppi della cristologia neotestamentaria. II. Gli sviluppi*. Milano: San Paolo, 1999.
14. —. *Lettera ai Romani. II. RM 6–11*. Bologna: Dehoniane, 2006.

Gauta: 2024 03 13

Parengta: 2024 10 09

Egidijus KUMŽA
Vytautas Magnus University, Lithuania

Rimas SKINKAITIS
Vytautas Magnus University, Lithuania

THE CONCEPT OF THE SON OF GOD IN PAUL'S AUTHENTIC LETTERS

S u m m a r y

This article examines the Apostle Paul's concept of the Son of God, which is attributed to Jesus Christ. In today's society, when we are looking for a variety of spiritual experiences, it is important to turn to God Himself, who can be found in the person of Jesus Christ. Drawing on the exegesis of Scripture, theological dictionaries and the writings of theological authors, the aim is to introduce the reader to the Apostle Paul's concept of Jesus as the Son of God. It is shown that Jesus Christ is not only a man, but a mediator between men and God, a redeemer who has a unique closeness and affinity with God. It is his relationship with God that is kinship, not adoption. With the concept of the Son, Paul refers not only to the pre-existent Redeemer of the world who became man and is the object of his proclamation, but also to the one who completes the work of creation history.

KEYWORDS: Son of God, Paul's letters, Jesus Christ, Lord, *Kyrios*.

Egidijus KUMŽA – kunigas, religijos mokslų magistras, teologijos licenciatas. Mokėsi Šv. Kryžiaus ir Laterano universitetuose Romoje. Interesų sritys: dogminė teologija, kristologija. Adresas: Šviesos g. 6, LT-87127 Telšiai. Tel. +370(629)41247, el. p. eegidio@gmail.com.

Egidijus KUMŽA – rev., Master of Religious Studies, Licentiate of Theology. He studied at the University of the Holy Cross and Lateran University in Rome. Areas of interests: dogmatic theology, Christology. Address: Šviesos g. 6, LT-87127 Telšiai, Lithuania. Phone +370(629)41247, e-mail eegidio@gmail.com.

Rimas SKINKAITIS – kunigas, kanauninkas. Baigė Popiežiškąjį Grigaliaus universitetą Romoje. Teologijos mokslų daktaras, Katalikų teologijos fakulteto Vytauto Didžiojo universitete profesorius. Mokslinių tyrinėjimų sritys: dogminė teologija, krikščioniškoji antropologija. Adresas: Vytauto g. 16, LT-70125 Vilkaviškis. Tel. +370(611)26543, el. p. skinkaitis@yahoo.com.

Rimas SKINKAITIS – rev., canon., graduated from Pontifical Gregorian University in Rome. Doctor in Theology, Professor at the Faculty of Catholic Theology in Vytautas Magnus University (Lithuania). Fields of scientific interest: dogmatic theology, Christian anthropology. Address: Vytauto g. 16, LT-70125 Vilkaviškis, Lithuania. Tel. +370(611)26543, e-mail skinkaitis@yahoo.com.